

FOTOĞRAFTA GÖSTERGELERARASILIK VE YENİDENÜRETİM

INTERSEMIOTISM and REPRODUCTION in PHOTOGRAPHY

Ali M. BAYRAKTAROĞLU¹, Mukaddes ÇETİN²

ÖZET

Postmodern öğreti içerisinde bir çalışma yöntemi olarak ortaya çıkan metinlerarasılık ile sanatsal anlamda değişim ve gelişimler yaşanmıştır. İki metin arasındaki her türlü ilişkiyi inceleyen metinlerarasılık ile başlayan bu değişim sanatın diğer kollarına da hakim olarak göstergelerarasılık ve yenidenüretim gibi çalışma biçimlerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu çalışma biçimleri ise günümüz sanatında çokselsli bir yapı ortaya koyarak, bu doğrultuda eserler üretilmesine olanak sağlamıştır. Böylelikle yeni yaklaşımların önü açılmış ve sınırsız bir sorgulama alanı yaratılmıştır. Günümüz sanatı bu doğrultuda şekillenerek farklı disiplinler arasındaki alışverişlere zemin hazırlamıştır. Bu çokselsli ortamda fotoğraf sanatı da diğer sanat dalları ile ilişki kuran ve en fazla alışverişte bulunan disiplinlerden birisidir. Dolayısı ile çalışma kapsamında, göstergelerarası çalışma yöntemleri ve bu yöntemlerin fotoğraf sanatında nasıl kullanıldığı sorgulanarak, ele alınmıştır. Bu bağlamda alıntı, öykünme, yansılama, taklit, gizli alıntı/aşırma, ve kolaj/brikolaj gibi göstergelerarası çalışma yöntemleri fotoğraf örnekleri ile açıklanarak göstergelerarası alışverişler tanımlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göstergelerarasılık, Yenidenüretim, Alıntı, Öykünme, Yansılama, Taklit, Gizli alıntı/Aşırma, Kolaj/Brikolaj.

ABSTRACT

With Intertextuality, which has been emerging as a method of postmodern teaching, there's been changes and developments experienced in an artistic sense. The change which's been started with the intertextuality examining the relationship between the two texts, has prepared the ground of forms of work such as intersemiotic and reproduction with dominating the other branches of art. This work forms also led to the production of works of art in this direction as putting forward a polyphonic structure in the modern art. Thus, paved the way for new approaches and has been

¹ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, ISPARTA, tel: 0246. 2113561
email: bayraktaroglu@sdu.edu.tr

*Bu makale, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi 3206-YL1-12 no'lu Yüksek Lisans Tez projesinin verilerinden yararlanarak oluşturulmuştur.

² Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

created an unlimited field of inquiry. Contemporary art shaped in this direction with preparing the ground for exchanges between different disciplines. The art of photography is one of the disciplines which establishes a relationship and is one of the most purchasing with other disciplines of art in this polyphonic environment. Therefore, under study, intersemiotic working methods and using these methods in art of photography will be discussed by questioning how to using them. In this context, intersemiotic working methods such as quote, emulation, mirroring, imitation, confidential quote / plagiarism and collage / bricolage has been explained with esamples of photography to describe the exchanges of intersemiotism.

Keywords: Intersemiotic, Reproducing, Quote, Emulation, Mirroring, Imitation, Hidden Quote / Plagiarism, Collage / Bricolage, Photo.

1. Giriş

Günümüzde birçok farklı disiplinin birbiriyle alışveriş içerisinde olduğu ve bu alışverişin sonucu olarak da çok sesli anlayışın ortaya çıktığı bir dünyada yaşamaktayız. Bu çokseslilik ortamı bilimden, sanata kadar birçok disiplini aynı noktada birleştirerek disiplinlerarası çalışma yöntemine olanak sağlamaktadır. İçinde yaşadığımız çokseslilik ortamının temelleri, 1960'lı yıllarda Julia Kristeva tarafından önerilen metinlerarasılık öğretisi ile atılmıştır. Sanat yapıtları arasındaki sınırsız gönderme ve alıntılar durumu olarak tanımlanan "Metinlerarasılık" (intertextualite), "iki ya da daha çok metnin arasındaki ortak birliktelik ilişkisi yani temel olarak bir metnin diğer bir metindeki varlığı" olarak tanımlanır (Aktulum, 2000). Daha genel bir tanımlamayla metinlerarasılık farklı metinler arasındaki alışverişini tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. "Metinlerarasılık giderek postyapısalcı ve postmodern düşüncenin neredeyse en temel kavramı haline almıştır. Birçok düşünür için postmodernizm metin merkezlidir ve postmodern dünya da metinlerarası bir dünyadır" (Aktulum, 2011:13-14).

Yazınsal ve sanatsal anlamdaki gelişmeler postmodern öğretilerde metinlerarasılık, göstergelerarasılık ve yenidenüretim gibi yeni çalışma biçimleri ortaya çıkarmıştır. "Postmodernizm, iletişim teknolojilerinin gelişimi ve etkilerinin sonucu olarak olağanüstü değişimleri içeren toplumsal yaşamı ele almaktadır. Bu olağanüstü durum, insan yaşamının/kültürünün her alanını kapsama içine alarak, ekonomi, tarih, teoloji, sosyoloji, eğitim, dilbilim, resim, fotoğraf, mimarlık gibi alanlarda söylemin yeniden belirlenmesini gerektirmiştir" (Özel, 2008:5). Postmodernizm ile birlikte iki metin arasındaki her türlü ilişkiyi ele alan metinlerarasılık giderek sanatın diğer dallarına da hakim olmaya başlamıştır. Sanat kuramcıları bu ilişkiyi tanımlamak için "göstergelerarasılık" kavramını önermişlerdir (Aktulum, 2011:9-10). Böylelikle yazınsal alanın kendi içinde yaptığı metinlerarası alışveriş sanatın diğer dallarında göstergelerarasılık olarak yerini almıştır. Sanatın diğer kollarına hakim olan göstergelerarasılık yöntemi de eski sanat eserleriyle etkileşim halinde olarak yeni ve yeniden üretilen bir çok yapıtın var olmasına olanak sağlamıştır. Bu doğrultu da edebiyat, resim, müzik, fotoğraf, sinema, tiyatro gibi sanat disiplinleri arasında gerçekleşen ilişkiler göstergelerarasılık adı altında ele alınmaya başlanmıştır.

Farklı disiplinler arasındaki alışverişin yanı sıra aynı sanat biçimleri içerisinde de yeni kavramlar benimsenmiştir. Yeni bakış açılarıyla birlikte sanatlararası alışverişin önünde geniş bir sorgulama alanı yaratılmıştır. Fotoğraf da bu öğreti içerisinde resim, sinema, tiyatro, edebiyat, grafik tasarım gibi daha birçok sanat disipliniyle etkileşimde bulunarak çoklu çalışma ortamına olanak sağlamakta, aynı zamanda da kendine özgü yeni ve çeşitli diller geliştirmektedir. 20. yüzyıl sanatında, disiplinlerarası sanatın sınırları ortadan kaldırmış ve doğrudan ya da dolaylı olarak, fotoğraf sanatı, diğer sanat akımları arasındaki yerini almıştır. Böylece eski ve yeninin iç içe girmesi, bilgisayar teknolojisinin desteği ile de fotoğraf sanatına, çığır açıcı bir boyut kazandırmıştır (Özel, 2008:5). “Sanat yapıtları yeniden canlandırılabilirlerinden dolayı, kuramsal olarak herkesçe kullanılabilirler. Yine de çoğu zaman yeniden canlandırmalar hiçbir şeyin değişmediğini, sanatın o biricik eksilmeyen üstünlüğüyle başka birçok yetkeyi doğruladığını, sanatın eşitsizlikleri soylu, sınıfsal sıradüzenleri de başdöndürücü gösterdiği yanılsamasını güçlendirmek için kullanılıyor (Barthes, 2008:89)

Günümüzde sanatsal anlamda yaşanan kısırlıklar, sanatçıları geçmiş dönem eserlerini yeniden elden geçirmeye ve yorumlamaya yöneltmiştir. Dolayısıyla bu çalışmalar göstergelerarası çalışma yöntemleri ile çözümlenerek kuramsal bir mantığa oturtulmaktadır. “Teknolojik gelişmeler ile birlikte açık bir dizge üretebilmenin kolaylaşması, özellikle fotoğraf ve sinema gibi alanlarda göstergelerarası alışverişlerin sıklıkla kullanılır duruma gelmesinin önünü açmıştır” (Bayraktaroğlu & Çalış, 2010:6). Fotoğrafın, diğer sanat disiplinleri ile etkileşim halinde olan bir disiplin olmasından dolayı bu alanda göstergelerarasılık bağlamında çözümlenebilecek birçok çalışma üretilmiştir. Göstergelerarasılık ve yenidenüretim gibi güncel çalışma biçimlerinin yeni yaklaşımların önünü açması ve yeni oluşumların varlığına olanak sağlaması da bu çalışmalarını çözümleyebilmemiz açısından oldukça önemlidir. Çalışma kapsamında postmodern öğreti ile hayatımıza giren ve günümüz sanat dünyasını domine eden göstergelerarasılık ve göstergelerarası çalışma yöntemleri fotoğraf sanatından ele aldığımız örneklerle açıklanarak, yenidenüretim bağlamında değerlendirmesi yapılacaktır. Bu değerlendirmeye sanat tarihinin önemli eserlerinin fotoğraf aracılığı ile yeniden yorumlanarak günümüze aktarılması

ve diğer örneklerinin göstergelerarası çözümlene yöntemleri ile araştırılması ve yeni yaklaşımlara zemin hazırlaması amaçlanmıştır.

2. Fotoğrafta Göstergelerarasılık ve Yeniden Üretim

Göstergelerarasılık, iki farklı gösterge dizgesi arasındaki alışveriş işlemini, değişik gösterge dizgelerine ait yapıtlar arasındaki ilişkileri açık ya da kapalı olarak belirler. Bu ilişkiler iki biçimde gerçekleşmektedir. “Birincisi; sözsel bir sanat sözsel olmayan bir sanatı söze dökerek kendi içine alır. İkincisi; sözsel olmayan bir sanat açıkça sözsel olan bir sanata gönderme yapar” (Aktulum, 2011:76). Göstergelerarasılık, görsel sanatlar alanında farklı amaçlar ile kullanılmaktadır. Eğitim, saygısını belirtme ya da alay etme gibi değişik amaçlara bağlı olarak alıntı, gizli alıntı, anıştırma, gönderge, parodi (yansılama), pastiş (öykünme), anlatı içinde anlatı vb. metinlerarası yöntemleri kullanarak bir yapıt ortaya koymak, günümüzün temel estetik prensiplerinden birisi durumuna gelmiştir (Kodal, 2012:65). Daha açık bir şekilde belirtecek olursak göstergelerarasılık, bir sanat biçiminin başka bir sanat biçiminden alıntılacağı parçaların yeni bir sanat biçimi içerisinde yeni anlamlar ve yaklaşımlar kazanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda sözsel ya da sözsel olmayan sanatlar arasında, göstergelerarasılık ile birlikte sürekli bir etkileşim ve bu etkileşim sonucunda da şiir-müzik, müzik-heykel, sinema-yazın gibi oldukça fazla çalışma alanları ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma alanları da müzisyen, ressam, yazar, heykeltıraş gibi birçok sanatçının kendi alanları dışındaki disiplinlerle alışveriş yapmasına olanak sağlamaktadır. Bu alışverişi bir örnekle açıklayacak olursak; 1850’lerde William Lake Price ve 1870’lerde Julia Margaret Cameron’ın şiirsel konular üzerinden kurgulanan fotoğraflarını ele alabiliriz. William Lake Price, “Your Old Friend Robinson Crusoe” adlı fotoğrafında bir yazın türünü fotoğrafa uyarlayarak sözsel olan ve görsel olan iki ayrı sanat disiplini birleştirerek göstergelerarası bir alışverişe olanak sağlamıştır.

Resim 1.: W. Lake Price, 1860, Your Old Friend, Robinson Crusoe

Günümüzde olduğu gibi geçmiş dönemlerde de dil, müzik, resim, sinema, fotoğraf gibi sanat disiplinleri arasında alışverişler söz konusudur. Bu bağlamda da fotoğraf ve fütürizm ilişkisini ele alabiliriz. Hızın ve dinamizmin sözcüklerle aktarıldığı bir edebiyat akımı olan fütürizm, fütürist fotoğrafçı Bragaglia tarafından görsel olarak fotoğrafa aktarılmıştır. Göstergelerarasılık ile birlikte yazın ve fotoğraf arasında bir alışveriş gerçekleşmiş ve yeni bir yaklaşımın önünü açmıştır.

Resim 2.: Anton Bragaglia, 1911, Change Of Position

Yenidenüretim ise; daha önceden yapılmış bir çalışmanın alıntılanması, yansılanması, taklit edilmesi sonucu yeni bir üretim elde etme biçimidir. Göstergelerarasılık kavramının, metinlerarasılık kavramına karşı geldiği gibi yenidenüretim kavramı da yenidenyazma kavramına karşılık gelmektedir. Julia Kristeva yenidenyazma kavramını "farklı gösteren

dizgelerini yeniden dağıtmak, yeni bir metin buna bağlı olarak da yeni anlamlar üretmek” olarak tanımlamaktadır. “Yeniden yazma genel olarak, hangi türde olursa olsun önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi olarak tanımlanmaktadır” (Aktulum, 2007:236). Yeniden yazma ile ilgili bu tanımlamalar aynı zamanda yeniden üretim kavramı içinde kullanabilmektedir. Birisi sözselsel olanı temel alırken diğeri sözselsel olmayanı temel almaktadır. Yeniden üretim zamanın akışına bağlı olarak farklı bakış açılarını da beraberinde getirmektedir. Yeniden üretim işlemi bir sanat eserine yeni bir açıdan bakma olanağı sağlamaktadır ve yeniden üretilen eserin yeni bir gözle değerlendirilmesinin önünü açmaktadır. Yeniden üretim ile birlikte geçmiş dönemlere ait eserler alıntılanarak yeni bir forma uygulanabilmekte, eserin özellikleri yeni bir anlama dönüştürülebilmektedir. Yeniden üretim bağlamında yapılan çalışmalara Ciny Sherman’ın “Untitled Film Stills” adlı film karelerinden yola çıkarak hazırladığı fotoğraf serisini de ekleyebiliriz. “1970’lerde kavramsal sanatçılar fotoğraflardan yaygın biçimlerde yararlanmaya başlamışlardır. Sherman, bu dönemde kavramsal sanat ve feminizm eksenleri doğrultusunda, iki farklı yaklaşımın postmodern bir sentezi olarak ortaya çıkmış ve kendini geliştirmiştir. Yapısalcılar ve feministlerle uyumlu çalışmalar sergileyen, Sherman, 70’lerin ve 80’lerin kültürel ortamıyla tekrar biçimlenerek bir uygulayıcı olmuş, medya ve kültür içinde klişeleşmiş kadın tanımlamalarından söz etmiştir (Özel, 2008:15).

Resim 3.: Cindy Sherman, 1977, Untitled Film Stills

Resim 4.: Cindy Sherman, 1980, Untitled Film Stills

Göstergelerarasılık ve yenidenüretim kavramlarına kısaca değindikten sonra, fotoğraf alanında en fazla kullanılan temel göstergelerarası yöntemleri açıklayacak olursak;

Alıntı (Citation); bir metnin başka bir metinde açıkça ve sözcüğü sözcüğüne yinelenmesi işlemi olarak tanımlanabilmektedir. “Bir metnin başka bir metinde ki varlığını en somut biçimde görünür kılan alıntı biçimli, istemli bir anımsamadır. Başka bir metne ait bir kesit yeni bir metne sokularak ona yeni bir anlam yüklenir. Bir söylem biriminin başka bir söylemde yenilenmesi olan alıntı ile yalın bir söylemlerarası/metinlerarası ilişki kurulur” (Aktulum, 2011:416). “Postmodern olarak adlandırılan günümüzde sanatçılar, yazarlar önceki dönemlerde üretilmiş yapıtları kendi yaratılarının bir çıkışı olarak almakta bir sakınca görmemektedirler. Kendi yapıtlarında ötekinin olanı bir dönüştürüm işlemiyle genişleterek, yoğunlaştırarak alıntılama işlemine sıklıkla başvurumaktadırlar” (Kodal, 2012:25) Alıntı, günümüz sanatçıları tarafından oldukça sıklıkla başvurulan yöntemlerden birisi olmuştur. Günümüz sanatçıları geçmiş dönem sanatçılarının yapıtlarından kesitler ya da tamamıyla alıntılar yaparak, hem geçmiş ve günümüzü birleştirmektedirler hem de aynı esere farklı bakış açıları kazandırabilmektedirler. Bu yönüyle de alıntı, göstergelerarası alışverişlerde en fazla başvurulan yöntemlerden birisi olmaktadır.

Alıntı, iki yapıt arasında ilişki kurmasının yanı sıra iki ya da daha fazla sanat disiplinini de karşı karşıya getirerek birbirleri ile etkileşimlerine de olanak sağlamaktadır. Örnek verecek olursak; fotoğrafçı Robinson, ressam John Millias'ın “Ophelia'nın Ölümü” adlı resminden alıntı yaparak, aynı görüntüyü kendi bakış açısıyla yeniden yorumlamıştır. Robinson'un

yeniden ürettiği Ophelia, biçimsel ve içeriksel olarak taklit edilmiş ve bu taklit işlemi alıntı yöntemine uygun bir şekilde gerçekleşmiştir. Arka planda yer alan nesnenler ve figüre ise olabildiğince bağlı kalmaya çalışılmıştır.

Resim 5.: John Milas, 1852, Ophelia'nın Ölümü

Resim 6.: Robinson, 1861, The Lady Of Shalott

Özellikle postmodern olarak adlandırdığımız dönemde resimde alıntı örnekleri çeşitlenerek artmıştır. Dönemin sanatçıları geçmiş dönem sanatçıların eserlerini alıntılarla eski ve yeniye, yeni teknik ve malzemeler kullanarak yeniden yorumlamışlardır. Bu alışverişin hızlanması ve çeşitlenmesiyle birlikte türler birbirine karışarak birçok karma yapıt ortaya çıkmıştır. Moderniteyle birlikte alıntı yönteminin çeşitlenmesi ve çoğalmasının bir diğer etkeni ise mekanik yollarla görüntünün çoğaltılıp ve hızlı bir şekilde yayılabilesidir.

Birçok ressam manzara ve figür çalışmalarında ayrıntı, renk ve ışığı kopya etmek üzere profesyonel fotoğrafçıların çektiği fotoğraflardan yararlanmışlardır. Fotoğrafçılar da sık sık şiir, efsane ve incil gibi kaynaklardan alıntılar yaparak betimlenen sahneyi fotoğraflamışlardır. Bu bağlamda, Oscar G.Rejlander'in, 1857 yılında kurgulayıp, montajladığı The Two Ways of Life isimli fotoğrafını ele alabiliriz. Bu fotoğraf Rejlander tarafından 30 adet negatif filminden montajlanarak 31x16 boyutlarında iki parça kâğıt birleştirilerek basılmıştır.

Resim 7.: Oscar G. Rejlander, 1857, The Two Ways Of Life

Fotoğrafta, şehri ve ülkeyi ayıran sınırı betimleyen kemerin ortasında görünen baba ve iki oğlu bulunmaktadır. Biri hayatın tembellik, kumar, şarap ve zevklerine yönelişi simgelemekte, diğeri ise dini, merhameti ve çalışmayı simgelemektedir. Ortada yüzü örtülü çıplak kadın pişmanlığı ve günahlarından arınmayı anlatmaktadır. Fotoğrafta göze çarpan en önemli nokta, farklı ahlaki seçimlerin yarattığı sonuçları ortaya koymasıdır. Fotoğrafa bakıldığında birbirinden tamamen zıt uç noktada hayatların aynı fotoğrafta olması izleyicilerin tüm fotoğrafı rahatsız edici bulmalarına neden olmaktadır (Şen, 2000:5).

Öykünme (Pastiche); temel metinlerarası kavramlar arasında yer alan bir başka uygulama yöntemidir. Kubilay Aktulum öykünmeyi, tam olarak bir yapıtın değil, biçemin taklit edilmesi olarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle bir yapıtın biçemi ya da anlatım biçimi dolaylı olarak taklit edilmektedir. Aktulum'a göre öykünme, yapıtın özelliklerini değiştirerek eleştirel, yergisel veya övgüsel bir tutumda izleyebilmektedir (Aktulum, 2011:462). Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi ise öykünmeyi; "ünlü sanat yapıtlarının çeşitli bölümleri kopya edilerek, bütünlük kaygısı güdülmeden bir araya getirilmesiyle oluşturulan

eklektik (seçmeci) yapıt olarak tanımlamaktadır (Eczacıbaşı, 1997:1435). Güzin Yamaner ise öykünmeyi, postmodern dünyada ki hızlı değişimlerin sonucu olarak sürekli yeni ve ilginç şeylerin üretilmesinin zorlaşmasıyla birlikte pastiş'in ortaya çıktığını, alıntılar, yinelenmeler ve parçaları bir araya getirerek postmodertine içerisinde yer alması olarak tanımlamaktadır (Yamaner, 2007:32,33). Daha genel bir tanımlama yapacak olursak öykünme, başka sanatçıların yapıtlarının tamamından ya da belirli bir kısmından sözcük grupları, görüntüler, imgeler almak yoluyla gerçekleşmektedir. Öykünmeyi bir örnek üzerinden açıklayacak olursak fotoğraf sanatçısı Emine Ceylan'ın sanat tarihinin önemli eserlerinden olan "İnci Küpeli Kız" ve "Mona Lisa", gibi çalışmalarını fotoğraf alanına uygulayarak iki ayrı disiplin olan resim ve fotoğraf arasında göstergelerarası bir bağ kurduğu çalışmalarıdır.

Resim 8.:Emine Ceylan, İnci Küpeli Asiye,2009 **Resim 9.:**Johannes Vermeer, İnci Küpeli Kız, 1665

Johannes Vermeer'in "İnci Küpeli Kız" adlı dünyaca ünlü tablosundan yola çıkarak, resmi fotoğrafa dönüştüren Emine Ceylan, model olarak kendi kızını kullanmıştır. Vermeer'in 1665 yılında yaptığı resmi, 2009 yılında teknolojik gelişmelerin yardımı ile de fotoğraf yoluyla yeniden güncellenmiştir. Böylelikle daha önce bahsettiğimiz geçmiş ve günümüz arasında köprü kurma işlemi de gerçekleşmiştir.

Öykünme yöntemine bir diğer örnek olarak ise Leonardo da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" adlı eserinin, Gerard Rancinan tarafından yeniden üretilmesini gösterebiliriz.

Resim 10.: G.Rancinan, 2008, The Big Supper

Resim 11: L. Da Vinci, 15. yy, The Last Supper

Leonardo da Vinci'nin yapıtı, İsa'nın çarmıha gerilmeden önce, havarilerle birlikte son akşam yemeğini yiyişini ve onlara bir ihanete kurban gideceğini bildirmesini betimlemektedir. Rancinan'ın yeniden ürettiği fotoğraf ise eğlendirmenin yanında izleyiciyi düşündürmekte ve obezite hastalığına gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda tarihi ve dini bir konuyu içeren "Son Akşam Yemeği" yapıtının güncel bir konu olan obeziteye uyarlanması bakımından yarattığı anlamsal dönüşüm, öykünme yönteminin özelliklerini taşımaktadır. Fotoğrafta karakterlerin giyisilerinin ve özelliklerinin çok renkli oluşu izleyicide eğlendirici bir etki bırakırken, aynı zamanda günümüzde önemli bir hastalık olan obeziteye ve bu hastalığın ciddi bir sorun haline geldiği Amerikan toplumuna gönderme yapmaktadır (Bayraktaroğlu & Çalış, 2010:12-13).

Yansılama (Parodie); genel anlamıyla alayı ve taklidi içermektedir. "Yansılama; ele aldığı yapıtın, zayıf yanlarını ortaya koymak, saldırıda bulunmak, onu gülünç duruma düşürmek, basit bir yapıya yüce bir tarzı uygulamak ya da tam tersine ciddi bir yapıtın gülünç taklidini yapmak gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkan" bir alıntı biçimidir" (Yamaner, 2007:30, 31). Parodi postmodernizm de alayı ve taklidi içermektedir. Çok ciddi bir yapıtın parodisi yapılarak, biçimin orijinali ile alay edilerek mizahi bir taklidi yapılır. Birçok kuramcı öykünme üzerine farklı tanımlamalar yapmışlardır fakat bu tanımlamalar genellikle ortak bir görüşü içermemektedir. Baktin, pastiş ve parodiyi aynı düzlemde ele alarak biçimleştirme başlığı altında bir araya getirmiştir. Gerard Benette ise, iki kavramı birbirinden ayırarak anametinsellik'den uzaklaşarak köken metin ilişkileri üzerinden bu kavramların yapı ve işlevleri bakımından ele almıştır. Daniel Sangsue ise parodiyi, özgül bir metnin oyunsal, gülünç ya da yergisel bir dönüşümü olarak tanımlamaktadır. Tüm bu tanımlamalar ışında

yansılama için genel bir tanımlama yapacak olursak, bir yapıtın tam anlamıyla alaycı ya da eleştirel bir amacı olmaksızın, gülünç bir şekilde dönüştürülerek yeniden üretilmesidir (Aktulum, 2011:480).

Yansılama örneği olarak, Dadaist sanatçı Marcel Duchamp'ın Mona Lisa'ya bıyık çizdiği "LHOOQ" adlı yapıtını gösterebiliriz. Duchamp, Leonardo Da Vinci'nin Mona Lisa adlı yapıtının burjuvazi sanatı için yapılmış olduğunu söyleyerek, soylu sınıfı aşağılamak adına aynı eseri kopya ederek Mona Lisa'ya, bıyık çizmiştir. Duchamp bu hareketiyle gelenekselleşmiş kuralları ve sanata dair kesin yargıları yıkmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda burjuva sanatına başkaldırı olarak, dalga geçmek maksadıyla yapıtı aşağılamış, komik duruma getirmiştir.

Resim 12.: L. Da Vinci, 1519, Mona Lisa

Resim 13.: Marcel Duchamp, 1920, L. H. O. O. Q.

Yansılama üzerine verebileceğimiz bir başka örnek ise fotoğrafçı David Edger'in "Cloned Photos" isimli projesinde, fotoğraf tarihinin önemli örneklerini Star Wars filmindeki karakterleri kullanarak yeniden uyarladığı çalışmasıdır. Çalışmada yapılan alıntılarla yeni bir anlam yaratılmaya çalışılmış aynı zaman da siyasi ve sosyal öneme sahip fotoğraflar yeni bir kurgu içinde alaycı bir dönüştürümlle taklit edilmiştir. Edger, Henri Cartier-Bresson'un, en önemli fotoğraflarından birini, Star Wars filmindeki karakterlerin maketleriyle yeniden kurgulamıştır. Bresson'un fotoğraf karesindeki sahneleri birebir taklit eden Edger fotoğraftaki insanlar yerine karakter maketleri kullanmayı seçmiştir

Resim 14.: Henri Cartier – Bresson, 1932

Resim 15.: David Edger, 2012

Edger'in bir diğer çalışması ise, fotoğraf tarihinin temel taşlarından sayılan Eadweard Muybridge'in "Horse in Motion" adlı, hızı ve hareketi yakalamaya çalıştığı fotoğrafını, yine Star Wars karakterlerinden bir stormtrooper maketi ile canlandırmaya çalışmıştır.

Resim 16.: Eadweard Muybridge, 1878

Resim 17.: David Edger, 2012

Taklit (*imitation*); iki yapıt arasındaki kopyalayan ve kopyalanan ilişkisidir. Taklit, kopyaladığı yapıtı örnek olarak aynı yapıtı yeniden üretme işlemidir. Özgün yaratı kavramına karşı geldiği için, birçok tartışmanın da temel konusu olmuştur. Du Bellay oldukça kapsamlı bir taklit tanımı ortaya koymaktadır. "Taklit işlemine başvuran bir yazarın istem dışı bir aktarımdan kaçınması için örnek aldığı bir başka yazar ya da yapıtı uygun bir biçimde taklit etmesi için, ona denk bir konumda olması gerektiğinden söz etmektedir (Aktulum, 2011:473).

Fotoğraf sanatında taklidi bir örnekle açıklayacak olursak, Charles Clyde Ebbets'in 1932 yılında çektiği "Lunch Atop a Skyscraper" adlı fotoğrafını ele alabiliriz. Bir inşaatın 69.

katında, kiriş üzerine oturarak öğle yemeklerini yiyen işçileri konu alan çalışma, fotoğraf tarihinin en önemli yapıtları arasında yer almaktadır. Fotoğrafın bu kadar ünlü ve bilinir olması daha sonradan birçok farklı kurgu ve tema ile taklidinin yapılmasına yol açmıştır.

Resim 18.: Charles Clyde Ebbets, 1932, Lunch Atop a Skyscraper

Ebbets'in çalışmasının en son yapılan taklidi, bir yeniden canlandırma olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiliz inşaat işçisi Michael Crompton, 2011 yılında arkadaşlarıyla birlikte aynı kareyi Londra'da tekrar canlandırmışlardır. Bir ikon olarak defalarca taklit edilmiş fotoğraf, ilk defa anlamsal olarak işçilerin öğle yemeği sırasında gerçek anlamda taklit edilmiştir.

Resim 19: Michael Crompton, 2011, Lunch Atop a Skyscraper

Fotoğraf, defalarca ünlü dizilere, afişlere, albüm kapaklarına konu olmuştur. Bazı örnekleri ise;

Resim 20.: Lunch Atop a Skyscraper

Resim 21.: Lunch Atop a Skyscraper

Resim 22.: Lunch Atop a Skyscraper

Resim 23.: Lunch Atop a Skyscraper

Taklit üzerinden ele alabileceğimiz bir başka örnek ise, Çalış, (2012,39)'un da belirttiği gibi Fotoğrafçı Solve Sundsbo'nun kurgulayıp çekmiş olduğu fotoğrafların, şarkıcı Rihanna'nın "You Da One" isimli klibinde görüntüsel olarak taklit edilmesidir. Moda fotoğrafçılığıyla uğraşan Solve Sundsbo ele aldığı bu çalışma serisinde kurgusal olarak fotografik görüntüler tasarlamıştır. Rihanna bu fotoğrafları görüntüsel bir değişime uğratarak kendi klibinde bire bir taklit etmiştir.

Resim 24.: Solve Sundsbo

Resim 25.: Rihanna, You Da One

Resim 26.: Solve Sundsbo

Resim 27.: Rihanna, You Da One

“Bir yapıtı taklit etmek onun düşüncesini ve biçimini özümlemeyi, ancak aynı zamanda bir başka dile uyarlamayı, başka bir üretim bağlamına aktarılmayı varsaymaktadır” (Aktulum, 2011:473). Bir yapıtın dönüştürüm işlemi söz konusu olduğu taktirde, içerik ve biçim bakımından da değişime uğraması kaçınılmazdır. Doğrudan bir taklit işleminde asıl yapıt değişime uğramadan olduğu gibi aktarılmalıdır. Bu anlamda bir yapıtı içerik ve biçim bakımından dönüştürürken belli oranda taklitten söz etmek mümkündür. Bunun sebebi ise taklidi yapılan yapıtın olduğu gibi aktarılmasının bir anlamı olmamasıdır.

Gizli Alıntı / Aşırma; göstergelerarası alışveriş yöntemleri arasında alıntı yöntemlerinden biri olarak yer almaktadır. Aşırma, alıntı yapılan eserin gerçek sahibinin adının belirtilmediği alıntı çeşididir. “Bir sanatçının kendi düşünsel çabasının sonucu olmayan bir yapıttan kimi bölümleri ya da bütünü ayrıçarla belirtilmeden, aşırıya varacak derecede olduğu gibi kopyalaması, sanatçının adının yerine kendi adını yazması, böylelikle bir başkasının eserini kendi eseriymiş gibi göstermesi, onu sahiplenmesi olarak tanımlanabilir” (Aktulum, 2007:103).

Gizli alıntıda başkasının ürettiği yapıt bir başkası tarafından kendisi yapmış gibi gösterilmektedir. Başkalarına ait fikirleri, tasarımları, emeği kendininmiş gibi gösterme çabasıyla birebir bir taklit işlemidir. Aşırmaı bir örnek üzerinden açıklayacak olursak Okan Bayülgen’in fotoğrafçı Mehmet Turgut tarafından çekilmiş fotoğraflarını ele alabiliriz. Mehmet Turgut çalışmasında fotoğrafçı Sam Oshaver’in bir çalışmasını neredeyse aynı şekilde aktarmış olup, sanatçıya dair hiçbir bilgi vermemektedir. Her iki fotoğrafta da ikonik olarak arka planlar ve figürlerin duruşu neredeyse aynıdır.

Resim 28.: Sam Oshaver

Resim 29.: Mehmet Turgut

Gizli alıntı yenidenüretim yöntemleri arasında, başkasının eseri olan yapıtın her haliyle birebir alıntılanması ve bu alıntıyı yaparak esas yapıt sahibinden bahsetmeden bu emeği kendisine mal etme olarak yerini almaktadır. Antoine Compagnon gizli alıntıyı, makası eline alıp başka bir metinden kesilip alındığını belirtmeden yapıştırmak olarak tanımlamaktadır. Gizli alıntı yöntemi genellikle eleştirilen bir yöntem olmaktadır ve aynı zamanda hukuksal cezai bir işlemi de gerektirmektedir (Aktulum, 2007:103). Bu bağlamda başka bir örnek inceleyecek olursak, Fotoğrafçı Annie Leibovizt'in çekmiş olduğu fotoğrafların Mehmet Turgut tarafından yinelenildiği çalışmasını ele alabiliriz.

Resim 30.: Annie Leibovizt

Resim 31.:Mehmet Turgut

Görüldüğü üzere Annie Leibovizt'in Angelina Jolie için kurgulayıp, çektiği fotoğraf karesi, Mehmet Turgut tarafından küçük müdahalelerle kurgusal olarak değişime uğramıştır. Görüntüsel anlamda kullanılan nesnelere, unsurlar ve figür neredeyse aynı açıdan fotografik olarak yorumlanmıştır. Annie Leibovizt'in içi su dolu bir küvette ele aldığı kompozisyonu, Mehmet Turgut süt ile değiştirmiştir. Fakat kurgusal olarak yaratılan bu fark anlamsal olarak değişmemiştir.

Gizli alıntı/aşırmayı taklitten ayıran en büyük özelliği gizli alıntıda, alıntı yapılan çalışmanın sahibine ya da esere dair herhangi bir bilgi verilmeden, kendisi yapmış gibi gösterilerek, kendine mal edilmesidir. Taklit ise gerek ustalara saygı, gerek sanatçının kendisini geliştirmesi kapsamında geçmiş eserlerin birebir alıntılanması işlemidir. Aradaki en önemli nokta ise taklit işleminde daima taklit edilen çalışmanın ya da eseri yaratan sanatçının ismi belirtilmelidir, belirtilmediği takdirde gizli alıntı/aşıırma yöntemi kapsamına girmektedir.

Kolaj-Brikolaj; 1900'lü yılların başında plastik sanatlar alanında doğan, daha önceden var olan yapıtlardan belli başlı unsurların alınıp yeni bir yaratı düzenine sokulması işlemidir (Aktulum, 2007: 222). Sanatçı, kolaj yöntemi ile yapıtını oluştururken, çalışmasını alıntılıdığı nesneye göre düzenlemektedir. Böylelikle kolaj yapıtının düzenleyici öğesini oluşturmaktadır. Kolaj bu yönüyle kendisine resim, sinema, fotoğraf ve reklam alanında geniş bir uygulama alanı bulmaktadır. Kolaj ile ayrışık ve aykırı unsurlar bir araya getirilerek anlam bakımından kopuk yapıtların üretim işlemi gerçekleşmektedir. Başka yapıtlara ait unsurların yeni bir yapıta sokulması bir süreç başlatmaktadır ve bu süreçte yeniden üretim işlemine olanak sağlamaktadır. Kolaj işleminde bir bütünden unsur alınarak, başka bir unsurun içine katılmaktadır, yani bir kesme işlemi gerçekleşmektedir. Daha önceden oluşturulmuş var olan unsurlar kesilip alınarak yeni bir yapıtta yeni bir anlama dönüştürülmektedir. Göstergelerarası alışverişlerden kolaj yöntemi "alıntı" yönteminin farklı bir türünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla hem alıntılanan ilk yapıt hem de alıntı yöntemiyle ortaya çıkan iki farklı yapıt, ikili bir değerlendirmeyi de gerektirmektedir. Farklı unsurların kolaj yöntemiyle aynı yapıtta buluşturulması işlemi ise açık yapıt ve çoğul yapıt gibi kavramlar içinde bir çözümlene olanağı sağlamaktadır (Oksay, 2013). Bu bağlamda sanat tarihini önemli akım ve sanatçılarıyla hayatımıza giren kolaj, fotoğraf alanında ise oldukça çeşitli örnekler vermektedir. Resim alanında ilk örneklerini veren kolaj, günümüzde teknolojik gelişmelerin yardımıyla da hem grafik tasarım hem fotoğraf sanatında oldukça fazla kullanılmaktadır. Kolaj, özellikle fotoğrafın ve grafik tasarımın birleştiği afiş alanında çok fazla örneğe sahiptir.

Fotoğraf sanatında kolaj tekniğini en fazla ve etkin şekilde kullanan isimler Man Ray, Marchel Duchamp, Lazslo Moholy Nagy gibi dönemin sanat akımlarının başını çeken sanatçılarıdır. Özellikle Man Ray, Duchamp'tan öğrendiği montaj ve kolaj tekniği fotoğraf

alanında kullanarak oldukça fazla çalışmaya imza atmıştır. Kolaj tekniğini ilk olarak resimlerinde uygulayan Ray, daha sonra fotoğrafa uygulayarak, fotoğrafı başlı başına bir anlatım aracı olarak kullanmıştır.

Resim 32.: Man Ray, Kolaj

Kolaj alanında oldukça fazla örnek çalışma üreten bir başka sanatçı ise Lazslo Moholy Nagy'dir. Nagy, Bauhaus okulu eğitimliğinin yanı sıra deneysel fotoğrafçılık alanında da oldukça fazla çalışma üretmiştir. Fotoğrafları genel olarak çok yüksekte ya da alçaktan çekilmiş olup, belirli alanların kesilerek başka bir fotoğrafı tamamladığı kolajlardan oluşmaktadır. Kolajlarında ise genel olarak gölge, şekil, doku gibi çalışma biçimlerine dikkat etmektedir.

Resim 33.: Lazslo Moholy Nagy

Resim 34.: Lazslo Moholy Nagy

Fotoğraf sanatında kolaj alanında ele alacağımız son örnek ise, Jerry Uelsmann'ın bu bağlamda ürettiği çalışmalarıdır. Uelsmann çalışmalarında genel olarak gerçek ve fantezinin birleştiği sürreal kolajlar yapmaktadır. Bir arada bulunması imkansız sayılabilecek görüntüleri aynı yüzey üzerinde birleştirmektedir.

Resim 35.: Jerry Uelsmann, Room,1963

Uelsmann, 1958-1960 yılları arasında Indiana Üniversitesi'nde Henry Holmes Smith ile çalışmıştır. Smith'le çalışmaları sürecinde Man Ray ve Herbert Bayer'den oldukça etkilenmiştir. Fotoğraf çalışmalarında, yedi negatifi farklı agridizörlerde kullanarak çok katmanlı siyah beyaz görüntüler elde etmiştir. Tek bir kağıt üzerine birden fazla negatifin baskısını yapar. Tek bir baskı için birden çok negatifin yanında birden fazla agridizör de kullanmıştır (<http://www.masters-of-photography.com>).

Resim 36.: Jerry Uelsmann, Untitled ,1966

Sonuç olarak yapıtlarında farklı işlevlerde ve farklı görünümde karşımıza çıkan kolajlar, ayırışık unsurları yapıta sokmak için bir yoldur. Sanatçının yapıtlarından alıntılanan unsurlar yeni bir bağlamda yinelenerek metinlerarasılık ve göstergelerarasılık için uygulanabilir bir yöntem olmaktadır.

3. SONUÇ

Sanatın diğer biçimleri ile sürekli alışveriş halinde olan ve bu doğrultuda ilerleyerek kendine has bir dil yaratmaya çalışan fotoğraf sanatında, özellikle postmodern öğreti içerisinde ortaya çıkan yeni çalışma biçimleri ile birlikte oldukça farklı örnekler üretilmiştir. Fotoğraf günümüzde olduğu gibi modern ve postmodern olarak adlandırdığımız dönemlerde de kendini kabul ettirmeye çalışmıştır. Fotoğraf, bir sanat dalı olarak gelişirken aynı zamanda başka sanat dalları ve akımlarını da etkisi altına almıştır. Çağdaş sanatın amaçlarından biri olan “sanat ile hayat ayrımını ortadan kaldırma” fikri ile fotoğrafın gerçeklikle olan bağı düşünüldüğünde, fotoğraf kendini çağdaş sanat içinde önemli bir araç konumuna getirmiştir. (Barthes, 1992:39).

Modernizmden önce geçmişi belgeleme, gerçeği yansıtma, gibi kalıplara bağlı fotoğraf sanatında modernizmle birlikte bu kalıplardan sıyrılarak daha özgür ve soyut çalışmaların yapıldığı yapıtlar üretilmeye başlanmıştır. Gerçeğe bağlı kalma şartından koparak, yapılan çalışmalarda biçimsel bozulmalar, renk varyasyonları, doku, detay ve ışık oyunları gibi deneysel yaklaşımlar benimsenmeye başlanmıştır. Aynı zamanda kolaj, montaj, alıntı, yansılama, taklit gibi tekniklerde sıklıkla başvurulan yöntemler olmuşlardır. Postmodern fotoğraf sanatçıları yapıtlarında daha önceden ortaya çıkan akımlardan alıntılar yaparak, yeni bir anlayış benimsemişler ve yeni çıkan kavramsal sanat akımlarından da oldukça etkilenmişlerdir. Günümüz sanatında, modernizmin temellerini oluşturan özgünlük, biriciklik gibi kavramlar yerini, geçmişte yapılan çalışmaların aynen kopyalanmasının kabul gördüğü bir anlayışa bırakmıştır (Özel, 2008:3). Bu anlayış ise alıntı, parodi, pastij gibi göstergelerarası yöntemler bağlamında yeniden üretim kavramını gündeme getirmiştir. Teknik bir aletten daha fazlası olduğunu kanıtlayan fotoğraf, sanat alanına etki ederek, resim, sinema, edebiyat, müzik gibi disiplinlerle etkileşimini sürdürmüştür. Çalışmada da ele aldığımız gibi, göstergelerarası yöntemlerden olan alıntı, öykünme, yansılama, taklit, gizli alıntı/aşırma ve

kolaj-brikolaj gibi çalışma biçimlerinin yardımıyla, sanat tarihi açısından önemli eserler fotoğraf bağlamında yeniden üretilmişlerdir.

Teknolojinin ilerlemesinin bir sonucu olarak iletişim dalları çeşitlenmiş, görüntülerin hızla yaygınlaşması ve kolay çoğaltılabilmesi, fotoğrafta farklı yöntemlerle yeni çalışma ortamlarının var olmasına olanak sağlamıştır. Böylelikle geçmiş döneme ve sanatçılara ait çalışmalar, dönüşüme uğratarak başka anlamlara göndermeler yapabilmektedir. Tüm bu gelişmeler, fotoğrafı sadece mekanik ve teknik bir işlem olmaktan çıkararak, diğer sanat dallarıyla etkileşim halinde olabilen estetik bir alan haline getirmiştir. “Günümüzde postmodern bir metin olan fotoğrafta neyin anlatıldığı değil, metinlerin nasıl anlatıldığı önem kazanmıştır. Dolayısıyla bu yeni anlayış gereği, sanatçı bir fotoğrafı sadece kurgulamakla kalmayıp, aynı zamanda nasıl kurgulandığı konusunu da ele alıp, onu ikinci bir düzlemde yeniden anlatmaktadır. Fotoğraflarda, gerçek anlamda doğal olan daha önceden oluşturulmuş sanat ürünlerinden oluşan bir metinlerarasılığa dönüşmektedir” (Özel, 2008:10).

KAYNAKÇA

KİTAP

AKTULUM, K. (2011). **Metinlerarasılık//Göstergelerarasılık**, Kanguru Yayınları, Ankara.

AKTULUM, K. (2000), **Metinlerarası ilişkiler**, Öteki Yayınevi, Ankara

BARTHES, R. (1992). **Camera Lucida**, Altıkkırkbeş Yayınları, İstanbul.

BERGER, J. (2008). **Görme Biçimleri**, Metis Yayınları, İstanbul.

ÖGEYİK, C, M. (2008). **Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi**, Anı Yayıncılık, Ankara

YAMANER, G. (2007). **Postmodernizm ve Sanat**, Algı Yayıncılık, Ankara.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (1997) Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, Ankara.

MAKALE

BAYRAKTAROĞLU, A. M.- ÇALIŞ, E. (2010). "Gerard Rancinan'ın Methamorphoses Adlı Fotoğraflarında Yenidenüretim", **Art-e Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi**, Sayı 6, Isparta

OSKAY, A. (2003). "Kübist Kolajlar", **Journal of İstanbul Kültür University**, Sayı 3, İstanbul.

ÖZEL, Z. (2008). "Postmodern Dönem Fotoğraf Sanatında Kendine Mal Etme", **Fotoğrafya**, Sayı 20, İzmir.

DİĞER

TEZ

Çalış, E. (2012). **Bir Tasarım Ürünü Olarak Video Klip ve Alıntı**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Isparta.

Kodal, T. (2012). **Resimlerarasılık ve Herman Braun Vega'nın Resimlerinde Resimlerarasılık Sorunsalının İrdelenmesi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Isparta.

Şen, Y. M. (2000). **Fotoğraf Resim İlişkisi İçinde Kimlik Arayışı**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fotoğraf Anasanat Dalı, İstanbul.

İNTERNET

<http://www.masters-of-photography.com>